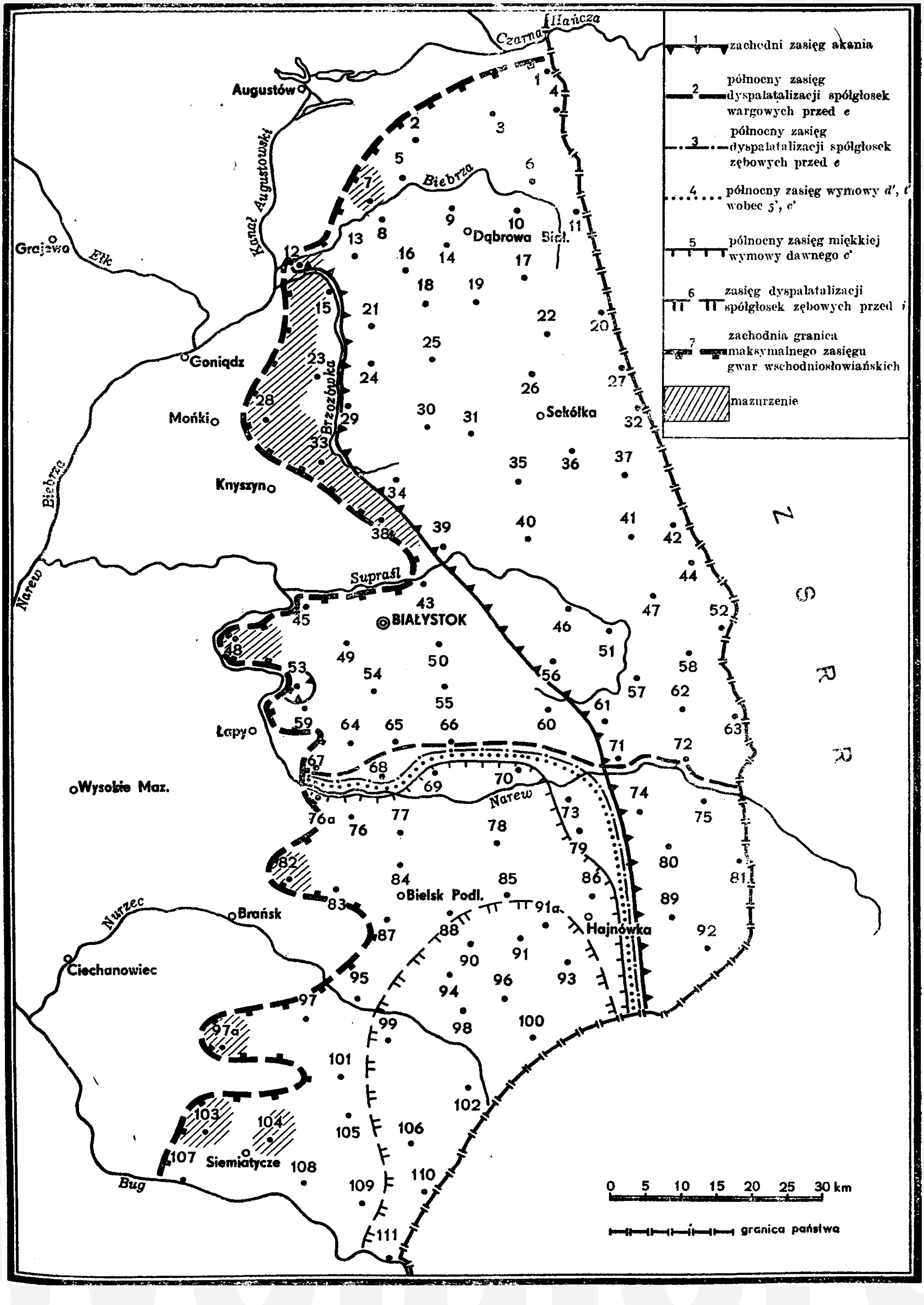

Mapa: Główne linie podziału fonetycznego gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny
(Źródło: *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, Tom 1, Warszawa 1980)

Spis wsi przebadanych do *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny* według ich numerów porządkowych (patrz Mapa). Tłustą kursywą zaznaczono wsie znajdujące się na obszarze gwar podlaskich rozważanych w tej pracy:

1. Wołkusz
2. Hruskie
3. Krasne
4. Kopczany
5. Krasnybór
6. Rogożyn Stary
7. Krasnoborki
8. Małowista
9. Kamienna Stara
10. Chilmony
11. Jaginty
12. Jagłowo
13. Podostrówek
14. Wesołowo
15. Karpowicze
16. Pokośna
17. Siderka
18. Kopciówka
19. Reszkowce
20. Saczkowce
21. Chodorówka Stara
22. Śniczany
23. Bobrówka
24. Wyłudy
25. Kuplisk
26. Sokolany
27. Nowodziel
27. Kropiwnica
29. Krukowszczyzna
30. Łubianka
31. Hało
32. Nomiki
33. Milewskie
34. Oleszkowo
35. Lipina
36. Kamionka Stara
37. Knyszewicze
38. Rybnik
39. Studzianki
40. Sokołda
41. Ostrów Południowy
42. Krynki
43. Nowodworce
44. Białogórce
45. Żółtki
46. Załuki
47. Nietupa
48. Kruszewo
49. Klepacze
50. Sobolewo
51. Słuczanka
52. Bobrowniki
53. Baciuty
54. Lewickie
55. Zwierki
56. Sokole
57. Mieleszki
58. Zubki
59. Turośń Dolna
60. Topolany
61. Nowa Wola
62. Podozierany
63. Jałówka
64. Hołówki Duże
65. Klewinowo
66. Koźliki
67. Zawyki
68. Czerewki
69. Ryboły
70. Trześcianka
71. Suszcza
72. Bołtryki
73. Makówka
74. Lewkowo Duże
75. Siemionówka
76. Jacewicze
76a. Samułki Małe
77. Chraboły
78. Klejniki
79. Łosinka
80. Narewka
81. Masiewo
82. Malesze
83. Stryki
84. Proniewicze
85. Czyże
86. Dubiny
87. Piliki
88. Hołody
89. Teremyski
90. Orla
91. Mochnate
91a. Dubicze Osoczne
92. Białowieża-Stoczek
93. Orzeszkowo
94. Malinniki
95. Dubno
96. Grabowiec
97. Andryjanki
97a. Czarna Wielka
98. Suchowolce
99. Śnieżki
100. Policzna
101. Pokaniewo
102. Czeremcha
103. Cecele
104. Baciki Średnie
105. Żerczyce
106. Tymianka
107. Ogrodniki
108. Moszczona Królewska
109. Mętna
110. Tokary
111. Niemirów

ROZDZIAŁ PIERWSZY

Gwary podlaskie jako źródło normy języka pisanego

1.1. Obszar występowania gwar

Interesujące nas gwary podlaskie występują na zwartym obszarze obejmującym w przybliżeniu zachodnią połowę powiatu hajnowskiego, wschodnią połowę powiatu bielskiego i wschodnią połowę powiatu siemiatyckiego w województwie podlaskim. Na ten obszar składają się trzy gminy miejskie — Hajnówka, Bielsk Podlaski i Siemiatycze — oraz 13 gmin wiejskich: Hajnówka, Narew, Czyże, Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Czeremcha; Bielsk Podlaski, Orla, Boćki; Siemiatycze, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Mielnik. Areał występowania gwar podlaskich ma powierzchnię około 1 700 kilometrów kwadratowych i jest zamieszkiwany przez blisko 110 000 ludzi.

Granicę zasięgu gwar podlaskich wyznacza 8-tomowy „Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny”, wydany przez Instytut Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk w latach 1980-2002 (patrz Mapa). Na podstawie badań przeprowadzonych w latach 1955-74 „Atlas” mapuje dane z zakresu fonetyki, morfologii i leksyki gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny, uzyskane w 114 punktach pomiarowych (wsiach).

„Atlas” rozgranicza gwary białoruskie od gwar podlaskich (skategoryzowanych jako gwary przejściowe białorusko-ukraińskie, gwary o cechach ukraińskich lub gwary ukraińskie) linią ciągnącą się 5-10 kilometrów na północ od rzeki Narew od wsi Zawyki (punkt nr 67) na zachodzie do osady Narew na wschodzie i dalej skręcającą na południe i odcinającą od areału gwar podlaskich gminy Narewka i Białowieża we wschodniej części powiatu hajnowskiego. Linia ta w przybliżeniu pokrywa się z dawną granicą polityczną między Wielkim Księstwem Litewskim i Koroną Polską, ustaloną po Unii Lubelskiej 1569 roku.

Wzdłuż tej linii przebiega całkowicie lub częściowo kilka ważnych izofon stanowiących lingwistyczną granicę między cechami ukraińskimi i białoruskimi gwar wschodnosłowiańskich Białostocczyzny. W szczególności linia ograniczająca gwary podlaskie od północy i wschodu pokrywa się dokładnie z izofoną (4) wyznaczającą północny zasięg wymowy [d'] i [t'] wobec [ʒ’] i [c'] przed *i* (przykładowo, [χod'´it'i] wobec [χoʒ'´ic'i]).

Zobrazowana na Mapie granica oddzielająca gwary wschodniosłowiańskie od gwar polskich na zachodzie jest mniej dokładna i, według autorów „Atlasu”, „wskazuje tylko, że do tej linii w chwili przeprowadzenia badań można było znaleźć osoby miejscowe, które jeszcze posługiwały się gwarą wschodniosłowiańską lub jeszcze ją pamiętały”.

1. 2. Charakterystyczne cechy fonetyczne gwar

1.2.1. Dyspalatalizacja spółgłosek zębowych i wargowych przed *e*

W gwarach podlaskich samogłoska *e* jest w wielu przypadkach kontynuacją starosłowiańskiego ѥ. Spółgłoski zębowe *d*, *t*, *z*, *s* i *n* oraz wargowe *b*, *p*, *v* i *m* przed *e* etymologicznym są twarde, jak w języku ukraińskim, w przeciwieństwie do języków białoruskiego i polskiego.

Mamy zatem:

(strsł.) бесѣда — *(podl.)* besiêda [bes'´ⁱeda] — *(ukr.)* бесіда [bes'´ida] — *(biał.)* бяседа [b'as'´eda] — *(pol.)* biesiada [b'es'´ada];

(strsł.) **печать** — *(podl.)* pečať [peč´at'] — *(ukr.)* печать [peč´at'] — *(biał.)* пячаць [p'ač´ac'] — *(pol.)* pieczęć [p'´ečęc'];

(strsł.) **десѧть** — *(podl.)* deseť [d´eset'] — *(ukr.)* десять [d´es'at'] — *(biał.)* дзесяць [ʒ'es'´ac'] — *(pol.)* dziesięć [ʒ'´es'ęc']

(strsł.) **тещи** — *(podl.)* tečy [teč´y] — *(ukr.)* текти [tekt´y] — *(biał.)* цячы [c'ač´y] — *(pol.)* ciec [c'ec];

(strsł.) **землꙗ** — *(podl.)* zemla [zeml´a] — *(ukr.)* земля [zeml'a] — *(biał.)* зямля [z'aml´a] — *(pol.)* ziemia [z'´em'a];

(strsł.) **сестра** — *(podl.)* sestra [sestr´a] — *(ukr.)* сестра [sestr´a] — *(biał.)* сястра [s'astr'a] — *(pol.)* siostra [s'´ostra];

(strsł.) **великъ** — *(podl.)* veliki [vel´ik'i] — *(ukr.)* великий [veł´ykyi̯] — *(biał.)* вялікі [v'al´ik'i] — *(pol.)* wielki [v'´elk'i];

(strsł.) **межда** — *(podl.)* meža [mež´a] — *(ukr.)* межа [mež'a] — *(biał.)* мяжа [m'až´a] — *(pol.)* miedza [m'´eʒa];

(strsł.) **небо** — *(podl.)* nebo [n´ebo] — *(ukr.)* небо [n´ebo] — *(biał.)* неба [n'´eba] — *(pol.)* niebo [n'´ebo].

1.2.2. Okanie i ukanie

W gwarach podlaskich *o* etymologiczne nieakcentowane w sylabie nagłosowej i otwartej jest na ogół wymawiane jako [o], podobnie jak w języku ukraińskim, w przeciwieństwie do [a] obowiązującego w języku białoruskim.

Przykłady:

(strsł.) **нога** — *(podl.)* noha [noh´a] — *(ukr.)* нога [noh´a] — *(biał.)* нага [nah´a];

(strsł.) **око** — *(podl.)* oko [´oko] — *(ukr.)* око [´oko] — *(biał.)* вока [v´oka];

(strsl.) **помощи** — *(podl.)* pomohčy [pomoχč´y] — *(ukr.)* помогти [pomoht´y] — *(biał.)* памагчы [pamaχč´y].

Są jednak liczne przypadki, gdzie *o* etymologiczne nieakcentowane jest wymawiane jako [u], zarówno przed akcentem wyrazowym jak i po nim.

Zjawisko to występuje regularnie w przedrostku (i przyimku) **подъ**:

(strsł.) **подъкопати** — *(podl.)* pudkopati [putkop´at'i] — *(ukr.)* підкопати [p'idkop´aty] — *(biał.)* падкапаць [patkap´ac'] — *(pol.)* podkopać [potk´opac'];

(strsł.) **подъложити** — *(podl.)* pudłožyti [putłož´yt'i] — *(ukr.)* підложити [pidłož´yty] — *(biał.)* падлажыць [padłaž´yc'] — *(pol.)* podłożyć [podł´ožyc']

(podl.) pud korčom [put_korč´om] — *(ukr.)* під корчом [pid korč´om] — *(biał.)* пад карчом [pat_karč´om].

Głoska [u] pojawia się w miejsce spodziewanej [o] w wielu innych pozycjach nieakcentowanych:

(podl.) žołub [ž´ołup] — *(ukr.)* жолоб [ž´ołob] — *(biał.)* жолаб [ž´ołap];
(podl.) kuneć [kun´ec'] — *(ukr.)* кінець [k'in´ec'] — *(biał.)* канец [kan'´ec];
(podl.) połuz [p´ołus] — *(ukr.)* полоз [p´ołoz] — *(biał.)* полаз [p´ołas];
(podl.) nučliêh [nučl´ⁱeχ] — *(ukr.)* нічліг [n'ičl´ih] — *(biał.)* начлег [načl´eχ].

Poza tym [u] występuje regularnie w nieakcentowanej końcówce miejscownika liczby pojedyńczej przymiotników, liczebników porządkowych i niektórych zaimków rodzajowych: *na siêtum biêłum stoliê, u siéjum péršum okniê, pry cehlánuj stiniê, u vóśmuj klási, na kotórum zahóni.*

1.2.3. Dyspalatalizacja *š, ž, č, dž, r*

Podobnie jak w językach białoruskim i polskim, spółgłoski dziąsłowe *š*, *ž*, *č*, *dž*, oraz zębowa *r* w gwarach podlaskich uległy całkowitej dyspalatalizacji we wszystkich pozycjach wyrazowych. Mamy zatem: *šêsť* [š^{y}est'], *šyroki* [šyr´ok'i], *košêl* [koš´^{y}el], *žyti* [ž´yt'i], *žônka* [ž´^{u}onka], *čêplati* [č´^{y}eplat'i], *piêč* [p'^{i}eč], *na pečê* [na pe´č^{y}e], *čysty* [č´ysty], *ščêlny* [šč´^{y}elny], *rêč* [r^{y}eč], *sidžu* [s'idǯ´u], *horêłka* [hor´^{y}ełka], *Ruzdvo* [ruzdv´o], *rêzati* [r´^{y}ezat'i], *tvar* [tvar], *hôrki* [h´^{u}ork'i].

1.2.4. Spółgłoski zębowe i wargowe przed *i*

Cały obszar gwar podlaskich można podzielić na dwa podobszary ze względu na zachowanie się spółgłosek zębowych *d*, *t*, *z*, *s* i *n* oraz wargowych *b*, *p*, *m* i *v* przed *i* etymologicznym. Granicę pomiędzy tymi dwoma podobszarami przedstawia na Mapie izofona (6). Na północ i zachód od tej linii głoski [d], [t], [z], [s], [b], [p], [m], [n] i [v] są w mniejszym lub większym stopniu zmiękczane przed [i], podczas gdy na południe i na wschód od niej są one wymawiane twardo, zaś [i] ulega cofnięciu do [y]. Inaczej mówiąc, typowa dla podobszaru *północno-zachodniego* wymowa to: [d'´ivo], [χod'´it'i], [t'´iχo], [z'im´a], [s'´iła], [b'id´a], [p'is´ok], [m'´iska], [n'iχt´o], [v'idr´o]. Na podobszarze *południowo-wschodnim* mamy dominującą wymowę [d´yvo], [χod´yty], [t´yχo], [zym´a], [s´yła], [byd'a], [pys´ok], [m´yska], [nyχt´o], [vydr´o]. Na pograniczu tych podobszarów możemy też usłyszeć: [d´ivo], [χod´ity], [t´iχo], [zim´a], [s´iła], [bid´a], [pis´ok], [m´iska], [niχt´o], [vidr´o].

W północno-wschodnim zakątku areału gwar podlaskich — w kilku wsiach w okolicach osady Narew i wsi Łosinka — zamiast spodziewanych [d'] i [t'] przed [i] i [^{i}e] usłyszymy [ʒ'] i [c'], tzn. typowe dla języka białoruskiego *dziekanie* i *ciekanie*: [χoʒ'´ic'i], [c'´iχo], [ʒ'´^{i}ec'i], [c'´^{i}esto]. Natomiast przed *e* etymologicznym spółgłoski zębowe i wargowe pozostają tutaj twarde: [d´esec'], [teč´y], [zeml´a], [sestr´a], [b´ereχ], [p´eršy], [vel´ik'i], [mež´a], [n´ebo][1].

1.2.5. Dyftongi *iê, ê, ô*

Dyftongi *iê* [^{i}e], *ê* [^{y}e] i *ô* [^{u}o] należą do najbardziej swoistych zjawisk fonetycznych w gwarach podlaskich.

Dyftongi przednie *iê* i *ê* w gwarach podlaskich są na ogół kontynuacją starosłowiańskiego ѣ w pozycji akcentowanej. Na podobszarze *północno-zachodnim* dyftong *iê* występuje po większości spółgłosek palatalizowanych (za wyjątkiem [g'], [h'], [f'], [ʒ']), a dyftong *ê* jedynie po całkowicie dyspalatalizowanych spółgłoskach dziąsłowych *š, ž, č, r* (inaczej mówiąc, na tym podobszarze dyftong *ê* jest wariantem pozycyjnym dyftongu *iê*).

Na podobszarze *południowo-wschodnim* dystrybucja tych dwóch dyftongów jest bardziej skomplikowana. Dyftong *iê* tutaj też może występować po większości spółgłosek palatalizowanych, ale w wielu miejscowościach spółgłoski [d'], [t'], [z'], [s'] ulegają stwardnieniu, a dyftong *iê* cofa się do *ê*. Na tym podobszarze można zatem spotkać sytuacje: [d'´^{i}et'i] i [d´^{y}ety], [t'´^{i}esto] i [t´^{y}esto], [z'´^{i}ele] i [z´^{y}ele], [s'´^{i}eno] i [s´^{y}eno]. Podobnie jak na obszarze *północno-zachodnim*, po spółgłoskach dziąsłowych *š, ž, č* oraz zębowej *r* występuje wyłącznie dyftong *ê*.

Przykłady dyftongizacji starosłowiańskiego ѣ:

---

[1]Gwoli uzupełnienia obrazu gwar podlaskich należy wspomnieć, że na zachodnich krańcach ich zasięgu sporadycznie występuje *mazurzenie* (miejsca zaznaczone na Mapie kreską ukośną), tzn. charakterystyczna dla niektórych gwar polskich na Mazowszu wymowa [z], [c], [s] i [ʒ] zamiast właściwych [ž], [č], [š] i [ǯ]:[z´aba], [noz´a], [cyrv´ony], [b´ocka], [syr´ok'i], [s´yt'i], [s'iʒ´u].

(strsł.) **дѣдъ** — *(podl.)* diêd [d'^{i}et], dêd [d^{y}et] — *(ukr.)* дід [d'id] — *(biał.)* дзед [ʒ'et];

(strsł.) **тѣшити** — *(podl.)* tiêšyti [t'´^{i}ešyt'i], têšyty [t´^{y}ešyty] — *(ukr.)* тішити [t'´išyty] — *(biał.)* цешыць [c'´ešyc'];

(strsł.) **мѣра** — *(podl.)* miêra [m'´^{i}era] — *(ukr.)* міра [m'´ira] — *(biał.)* мера [m'´era];

(strsł.) **нѣмьць** — *(podl.)* niêmeć [n'´^{i}emec'], nêmeć [n´^{y}emec'] — *(ukr.)* німець [n'´imec'] — *(biał.)* немец [n'´emec];

(strsł.) **сѣсти** — *(podl.)* siêsti [s'´^{i}es't'i], sêsty [s´^{y}esty] — *(ukr.)* сісти [s'´isty] — *(biał.)* сесці [s'´es'c'i];

(strsł.) **цѣлъ** — *(podl.)* ciêły [c'´^{i}eły], cêły [c´^{y}eły] — (ukr.) цілий [c'´iłyi̯] — (biał.) цэлы [c´eły];

(strsł.) **пѣснь** — *(podl.)* piêsnia [p'´^{i}es'n'a] — *(ukr.)* пісня [p'´is'n'a] — (biał.) песня [p'´es'n'a];

(strsł.) **вѣтръ** — *(podl.)* viêtior [v'´^{i}et'or] — *(ukr.)* вітер [v'´iter] — *(biał.)* вецер [v'´ec'er];

(strsł.) **лѣто** — *(podl.)* liêto [l´^{i}eto] — *(ukr.)* літо [l´ito] — *(biał.)* лета [l´eta].

Dyftongi *iê* i *ê* w gwarach podlaskich bywają również refleksem starosłowiańskiego **є** albo **ꙗ**: **пещь** — piêč [p'^{i}eč], pêč [p^{y}eč]; **седмь** — siêm [s'^{i}em], sêm [s^{y}em]; **ꙗсти** — jiêsti [j´^{i}est'i].

Dyftongi *iê* i *ê* są zawsze akcentowane i występują tylko w śródgłosie lub wygłosie.

Dyftong tylny labialny *ô* [^{u}o] w gwarach podlaskich jest często kontynuacją starosłowiańskiego **о** w sylabie zamkniętej akcentowanej: **Богъ** — *Bôh* [b^{u}oχ]; **громъ** — *hrôm* [hr^{u}om]; **волъ** — *vôł* [v^{u}oł]; **домъ** — *dôm* [d^{u}om]; **животъ** — *žyvôt* [žyv´^{u}ot]; **осмъ** — *vôsim* [v´^{u}os'im]; **троица** — *trôjcia* [tr´^{u}ojc'a].

Dyftong *ô* pojawia się po niemal wszystkich spółgłoskach twardych: *zôrka*, *mozôl*, *sôška*, *osôbny*, *bôjka*, *svobôdny*, *pôlśki*, *zapôł*, *môl*, *pomôst*, *nôž*, *hnôj*, *kôt*, *škôlny*, *vôdka*, *dvôjka*, *pryčôpka*, *na čôm*, *žônka*, *kryžôv*, *kurašôvśki*, *šôstka*, *rôv*, *rômny*, *zhôrok*, *łuhôv*, *gôr*, *chôr*, *łôm*, *berłôh*. Dystrybucja dyftongu *ô* po spółgłoskach miękkich [d'], [t'], [z'], [s'], [l], [j] i [n'] jest ograniczona do stosunkowo niewielkiej ilości wyrazów: *diôhoť* [d'´^{u}ohot'], *tiôk* [t'^{u}ok], *poziômka* [poz'´^{u}omka], *dosiôl* [dos'´^{u}ol], *lôd* [l^{u}ot], *plôv* [pl^{u}ov], *jôłka* [j´^{u}ołka], *nejômko* [nej´^{u}omko], *mjôv* [mj^{u}ov], *vjôv* [vj^{u}ov], *pjôk* [pj^{u}ok], *niôs* [n'^{u}os].

Dyftong *ô* jest zawsze akcentowany i pojawia się w zasadzie tylko w śródgłosie. Przypadki, kiedy *ô* słychać w nagłosie, można policzyć na palcach jednej ręki: *ôvsianka (ôvsisko)*, *ôś (ôśka)*. W nielicznych innych wypadkach występowania dyftongu *ô* w pozycji nagłosowej jest on na ogół poprzedzany protetyczną spółgłoską *v*: *vôlcha*, *vôsim*, *vôdra*, *vôspa*, *Vôrla*, *vôn*.

Dyftongi w gwarach podlaskich zanikają jedynie w wąskim pasie podobszaru *południowo-wschodniego* wzdłuż granicy państwowej z Białorusią (okolice powyżej i poniżej Czeremchy). W tym pasie zamiast wymowy [d^{y}et] i [s´^{y}eno] usłyszymy raczej [d'it] i [s'´ino] (ewentualnie [dyt] i [s´yno]), a zamiast [k^{u}ot], [k^{u}on'] i [mn´^{u}oho] będziemy mieli [k'it] [k'in'] i [mn'´iho] (ewentualnie [kut], [kun'] i [mn´yho]). Mamy tu zatem do czynienia ze sporadycznym występowaniem *ikawizmu* — zjawiska charakterystycznego dla języka ukraińskiego.

1.2.6. Głoski *u* i *v*

Spółgłoska wargowa *v* w gwarach podlaskich jest realizowana konsekwentnie tylko w nagłosie lub śródgłosie przed samogłoskami: *vina* [v'in´a], *staviti* [st´av'iti], *vysoki* [vys´ok'i], *novy* [n´ovy], *velmi* [v´elm'i], *viêra* [v'´^{i}era], *hołoviê* [hołov'´^{i}e], *mova* [m´ova], *voda* [vod´a], *hovoryti* [hovor´yt'i], *kvičati* [kv'ič´at'i]. W śródgłosie lub w wygłosie po samogłosce głoska [v] może być wymawiana alternatywnie jako samogłoska niesylabiczna [u̯]: [b´ovtat'i\b´ou̯tat'i];

[d'´^{i}evčyna\d'´^{i}eu̯čyna]; [vovk\vou̯k]; [byv\byu̯]; [rob'´iv\rob'´iu̯].

Natomiast w nagłosie przed spółgłoską lub grupą spółgłosek w gwarach podlaskich często dochodzi do „pomieszania” *u* nieakcentowanego z *v* oraz *u* niesylabicznym [u̯]. Możliwe są zatem następujące artykulacje tych samych jednostek leksykalnych: [us´e/vse/u̯se], [uč´ora/vč´ora/u̯čora], [ust´at'i/vst´at'i/u̯st´ati], [ukrun´ut'i/vkrun´ut'i/u̯krun´ut'i]. To samo zjawisko dotyczy przyimków *u*(*v*): [u_nas/v_nas/u̯_nas], [u_r´ot'i/v_r´ot'i/u̯_r´ot'i].

W gwarach podlaskich nie da się wyodrębnić *a posteriori* żadnych jasnych reguł, które mogłyby rozgraniczyć użycie [u], [v] i [u̯] w nagłosie przed spółgłoską lub grupą spółgłoskową. Często jeden i ten sam użytkownik gwary stosuje te głoski zamiennie, bez wkładania w nie jakiegokolwiek dystynktywnego znaczenia lub emfazy.

1. 3. Wybór normy

Nawet z powyższego pobieżnego przeglądu cech fonetycznych gwar podlaskich nieodparcie wynika, że przy wyborze normy języka pisanego mamy w zasadzie tylko dwie realistyczne opcje systemowe: gwary *północno-zachodnie* z miękkimi [d'] i [t'] przed [i] i [^{i}e] oraz *południowo-wschodnie* z twardymi [d] i [t] przed [y] i [^{y}e]. Gwary podlaskie z białoruskim *dziekaniem* i *ciekaniem* czy z ukraińskim *ikawizmem* są zbyt marginalne zarówno ze względu na ich umiejscowienie wobec głównego masywu gwarowego, jak i na liczbę użytkowników, żeby brać je pod uwagę w tym przypadku.

Na korzyść wyboru opcji gwarowej *północno-zachodniej* jako fundamentu języka podlaskiego przemawia przede wszystkim czynnik demograficzny. To właśnie w północnej części areału gwar podlaskich — w gminach wiejskich Hajnówka, Narew, Czyże i Bielsk Podlaski oraz w miastach Hajnówka i Bielsk Podlaski — mieszka przeważająca większość ich czynnych użytkowników, prawosławnych Białorusinów. Według danych spisu powszechnego z 2002 roku, w tych pięciu gminach grupuje się 75 procent zdeklarowanych Białorusinów z całego obszaru gwar podlaskich. Szacunkowo, dla co najmniej 2/3 z nich językiem rodzimym jest gwara z miękkimi [d'] i [t'] przed [i] i [^{i}e].

Dodatkowym argumentem wzmacniającym wybór opcji *północno-zachodniej* jest fakt, że ilość stabilnych cech fonetycznych i morfologicznych różniących tę grupę gwar podlaskich od standardu literackiego języka ukraińskiego jest większa, niż w przypadku grupy *południowo-wschodniej*. Przy konstrukcji odrębnego języka pisanego jest to naturalnie argument nie do pogardzenia.

Wszystkie gwary podlaskie bazują zasadniczo na tym samym słownictwie i frazeologii, a najbardziej „rzucająca się w uszy” różnica pomiędzy ich dwiema najważniejszymi odmianami terytorialnymi — miękkość\twardość spółgłosek zębowych przed [i]\[y] oraz [^{i}e]\[^{y}e] — nie stanowi żadnej przeszkody we wzajemnym porozumiewaniu się ich użytkowników. Dlatego też unormowany język podlaski oparty na grupie gwar *północno-zachodnich* siłą rzeczy nie powinien przedstawiać jakichś szczególnych trudności w biernym i czynnym opanowaniu go przez kogoś, kto wychował się w gwarze należącej do grupy *południowo-wschodniej*. W każdym bądź razie, trudności powinny być nieporównywalnie mniejsze niż w przypadku opanowywania języka białoruskiego albo ukraińskiego.

Zatem nasze dalsze rozważania zacieśnimy do opisu wybranych zagadnień fonetycznych, ortograficznych, morfologicznych i składniowych gwar podlaskich *północno-zachodnich*, proponując do przyszłej kodyfikacji te reguły i zjawiska gramatyczne, które wydają nam się najbardziej stabilne w praktyce komunikacyjnej i najbardziej spójne z punktu widzenia językoznawstwa.